

Nr 19.

Ankom till riksdagens kansli den 15 april 1915 klockan 12 m.

*Utlåtande, i anledning av riksdagens revisorers framställning
angående placeringen av riksgäldskontorets kontanta medel,
m. m.*

Sedan utskottet den 12 sistlidna februari i utlåtande nr 5 angående verkställd granskning av riksgäldskontorets styrelse och förvaltning anmält, att utskottet framdeles komme att avgiva särskilt utlåtande över en av riksdagens revisorer i deras berättelse angående riksgäldskontoret gjord framställning i fråga om placeringen av riksgäldskontorets kontanta medel och höjning av riksgäldskontorets kassareserver m. m., får utskottet nu avgiva yttrande i berörda frågor.

Revisorernas framställning, som återfinnes å sid. 59—64 i nämnda berättelse, är av nedanstående innehåll:

»Enligt stadgande i § 17 moment 1 av riksgäldskontorets nu gällande reglemente skola kontorets kontanta tillgångar, såvitt och så länge de icke behöva användas för samma verk åliggande utbetalningar, insättas i riksbanken eller hållas allmänna rörelsen tillhanda och göras räntebärande genom deras utlåning på sätt, som fullmäktige i riksgäldskontoret anse innefatta full säkerhet, och äga fullmäktige jämväl att för sådana medel uppköpa obligationer eller andra förbindelser, som anses kunna utan svårighet och kapitalförlust vid inträffande behov föryttras.

Vid den placering av riksgäldskontorets medel, som på grund av dessa föreskrifter ägt rum, hava fullmäktige å olika tider förfarit på något olika sätt. Under 1890-talet och de första åren av 1900-talet — då riksgäldskontoret utom sina egna tillgångar disponerade betydande summor, som av statskontoret överlämnats till förvaltning — användes riksgäldskontorets tillgängliga medel i stor utsträckning till utlåning åt inländska penningförvaltande institutioner, såsom enskilda banker, försäkringsbolag med flera. Från och med år 1905 har emellertid denna inländska utlåningsrörelse helt och hållet upphört. Riksgäldskontoret har

Bihang till riksdagens protokoll 1915. 8 saml. 13 häft. (Nr 19.)

nämligen under den senaste tioårsperioden ej utlämnat lån inom landet, utan i stället haft sina disponibla medel antingen innestående på giroräkning i riksbanken eller ock placerade i utländska valutor, varförutom riksgäldskontoret under åren 1913 och 1914 använt en del av sina behållningar till inköp av guld. — Vid utbrottet av den nu pågående europeiska krisen var även riksgäldskontorets medelsplacering ordnad efter de grunder, som sålunda på senare tid gjort sig gällande. Enligt vad revisorerna vid läsningen av fullmäktiges protokoll inhämtat, uppgingo riksgäldskontorets disponibla medel i slutet av sistlidne juli månad till något över 83 miljoner kronor, placerade på följande sätt:

utländska statspapper med kort löpetid (skattkammарväxlar) ...	kr. 33,600,000: —
av främmande stater utgivna obligationer (konsols)	» 2,090,000: —
uppköpta utländska affärsväxlar	» 30,100,000: —
behållning hos en utländsk bank	» 370,000: —
inköpt guld	» 7,280,000: —
innestående på giroräkning i Sveriges riksbank	» 9,870,000: —
	<hr/>
	Summa kr. 83,310,000: —

Givet är, att frågan om riksgäldskontorets medelsplacering är av synnerlig vikt. Riksgäldskontoret förfogar nämligen ej allenast över de penningemedel, som inflyta vid upptagandet av nya statslån, intill dess desamma komma till användning för av riksdagen bestämda ändamål, utan riksgäldskontoret ombesörjer därjämte förvaltningen av två särskilda fonder, nämligen likvidations- och amortisationsfonderna samt fonden för statsskuldens amortering, vilkas sammanlagda behållning vid 1913 års slut uppgick till mer än 16,700,000 kronor. Slutligen är riksgäldskontoret enligt beslut av 1904 års riksdag skyldigt att hålla kassareserver, närmast avsedda till täckning av de båda kreditiven, till belopp av 15 miljoner kronor. Summan av de medel, som äro ställda under riksgäldskontorets förvaltning, blir sålunda särskilt under vissa tider, högst betydande. Revisorerna hava på grund härav ansett sig böra ägna förenämnda fråga särskild uppmärksamhet och få härmed lämna en redogörelse för det sätt, varpå densamma efter revisorernas mening lämpligen bör ordnas.

Vad då först beträffar riksgäldskontorets utlåning inom landet, hava fullmäktige, såsom ovan är nämnt, under senare tider alls icke begagnat sig av den rättighet att bedriva dylik rörelse, som i reglementets 17 § är angiven; och hålla revisorerna före, att fullmäktige i detta avseende handlat fullkomligt riktigt. Att genom utlåning tillhandahålla allmänna rörelsen erforderliga medel är nämligen en uppgift, som uteslutande tillkommer riksbanken, och det kan ej vara ändamålsenligt att två av riksdagens verk jämsides med varandra ägna sig åt denna verksamhetsgren. Om så skedde, vore det ej omöjligt, att riksgäldskontoret vid sin utlåning tillämpade andra principer än riksbanken, vilket åter skulle kunna hava en menlig inverkan på bankens diskontopolitik. Särskilt under ekonomiska kriser skulle dessa olägenheter bliva kännbara och till och med kunna äventyra den lugna avvecklingen av dylika kriser.

Ovan omnämnda reglementsstadgande medgiver fullmäktige vidare rättighet att använda riksgäldskontorets medel till inköp av obligationer eller andra förbindelser, som anses kunna utan svårighet och kapitalförlust vid inträffande behov föryttras. Emellertid anges ej i reglementet huruvida de obligationer och förbindelser, som kunna ifrågakomma till inköp, böra vara inländska eller

utländska, eller huruvida det ena av detta slags säkerheter bör äga företräde framför det andra. Det är likväl uppenbart, att riksgäldskontoret ej bör — åtminstone till någon väsentlig del — nedlägga sina behållningar i inländska värdepapper. Därest det för riksgäldskontoret skulle bli nödvändigt att realisera sådana papper vid en tidpunkt, då den inländska penningemarknaden är ansträngd och räntesatserna höga, komme den redan förhandenvarande spänningen att därigenom ytterligare stegras, något som måste anses vara skadligt. Riksgäldskontorets åtgärder böra i stället gå i motsatt riktning, nämligen att, såvitt med dess egen säkerhet är förenligt, söka underlätta återgången till normala penningeförhållanden. Fullmäktige hava ock i överensstämmelse med denna uppfattning på senare tid undvikit att uppköpa inländska värdepapper. För närvarande innehar riksgäldskontoret av dylika säkerheter endast en post Allmänna hypoteksbankens obligationer å 309,800 kronor, vilka inköptes för omkring trettio år sedan. — Med det nu sagda åsyftas naturligtvis icke att göra någon inskränkning i riksgäldskontorets rätt att för amortering av statsskulden återköpa sina egna obligationer.

Om det sålunda icke kan anses ändamålsenligt, att riksgäldskontoret använder sina kontanta tillgångar till utlåning inom landet eller till uppköp av inländska värdepapper, återstår däremot en placering, som enligt revisorernas mening synnerligen väl lämpar sig för riksgäldskontoret, nämligen att dess disponibla medel nedläggas i de säkerheter, som man plägar sammanfatta under benämningen utländska valutor. Då den svenska statsskulden till största delen är placerad i utlandet, innebär det givetvis en stor fördel, att riksgäldskontoret ständigt har behållningar stående utomlands, vilka vid behov kunna avyttras samt användas till betalning av ränta och amortering av statslånen. Genom tillgången på utländska valutor kan riksgäldskontoret vidare, då en svårare ekonomisk kris inbryter, på ett verksamt sätt understödja riksbanken i dess strävanden att förebygga krisens skadliga verkningar. Vid dylika tillfällen inträffar ofta, att betalningsbalansen gent emot utlandet är ofördelaktig. Riksbanken kan under sådana förhållanden behöva en temporär förstärkning i utländska valutor, och kommer, i händelse den får disponera en del av riksgäldskontorets utländska tillgodohavanden, att lättare kunna möta de stora anspråk, som under krisperioden ställas på densamma. Riktigheten av ovanstående bekräftas ock av erfarenheterna från 1907 och 1908 års ekonomiska kris, då riksgäldskontoret ställde över 60 miljoner kronor i utländska valutor till riksbankens förfogande. — Bland de utländska valutor, som företrädesvis erbjuda sig såsom placeringsobjekt, må nämnas goda affärsväxlar samt av främmande stater utgivna förbindelser, som förfalla till betalning kort tid efter utfärdandet (skattkamarväxlar och liknande förbindelser). Även kan, särskilt under vissa tider, ifrågakomma att riksgäldskontoret har en del av sina tillgodohavanden inestående hos utländska bankhus.

Därest de principer, som revisorerna nu framlagt för riksgäldskontorets medelsplacering, godkännas av riksdagen, böra ock reglementets föreskrifter i detta ämne bringas i närmare överensstämmelse med samma principer än vad nu är fallet.

Såsom ovan är nämnt, hava fullmäktige under de två sista åren använt en del av riksgäldskontorets medel till förvärv av guldvaluta. Syftet härmed har uppenbarligen i första hand varit — något som även antydtes i fullmäktiges protokoll — att anskaffa en kassareserv, som under alla förhållanden vore användbar för ifrågakommande utbetalningar å de enligt § 63 regeringsformen på riksgäldskontoret anvisade båda kreditiven. Med anledning av dessa fullmäktiges åtgärder — vilka revisorerna anse vara i allo välbetänkta — och då berörda kreditiv genom beslut av sistlidna riksdag blivit höjda från 15 till 30 miljoner kronor, hava revisorerna även funnit sig böra till behandling upptaga frågan angående riksgäldskontorets kassareserver, deras belopp och lämpligaste placering.

I avseende härpå få revisorerna såsom sin mening uttala, att den av riksdagen vidtagna höjningen av kreditiven synes innefatta giltig anledning att även öka riksgäldskontorets kassareserver till samma belopp som dessa, eller sålunda till 30 miljoner kronor. Det har med rätta framhållits, att kreditiven ej endast böra utgöra en anvisning på papperet, utan att medel ständigt böra finnas tillgängliga för en eventuell utbetalning av de anvisade summorna. Härigenom ernås en finansiell beredskap, som — på samma gång den kompletterar de rent militära försvarsåtgärderna och vid sidan av dessa måste anses som nödvändig för landets trygghet och värdandet av dess frihet — giver landet ökad styrka att möta svårartade ekonomiska kriser.

Beträffande riksgäldskontorets nuvarande kassareserver stadgas i 17 § 2 mom. av riksgäldskontorets reglemente, att desamma i regel böra hållas inestående hos utländska banker och bankirhus eller vara placerade i främmande staters skuldförbindelser. Dessa bestämmelser kunna visserligen under normala förhållanden anses tillfredsställande; under en situation som den nuvarande äro de det däremot icke. Utbetalningen av tillgodohavanden hos utländska banker och bankirer kan förhindras genom påbudandet av ett moratorium, och vidare saknas ej exempel på att även större bankinstitut i utlandet kommit i ekonomiska svårigheter. Vad åter angår placeringen i utländska statspapper, kan det vid kritiska tillfällen vara ytterst svårt för att ej säga omöjligt att realisera dem, varjämte dylika papper alltid äro underkastade kursväxlingar. Däremot bibehåller guld, vilket i alla stater med väl ordnat myntväsen bildar underlag för sedelutgivningsrätt, under alla omständigheter sitt värde. Visserligen medför placeringen i guldvaluta en ränteförlust, men denna måste anses som en skäligen premie för den ökade trygghet, som innehavet av guld bereder.

De nu anförda synpunkterna hava, särskilt sedda mot bakgrunden av den nuvarande världskrisen, synts revisorerna vara av sådan vikt och betydelse, att revisorerna ej tveka att föreslå, att hela beloppet av riksgäldskontorets kassareserver, vilka såsom nämnts synas böra uppgå till 30 miljoner kronor, placeras i guld.

Beträffande de förutsättningar under vilka riksgäldskontorets guldförråd, sedan detsamma uppbringats till nyssnämnda summa, får tagas i anspråk, bör uppenbarligen en bestämd skillnad göras på de båda hälfter därav, som motsvara vart och ett av de båda kreditiven. Enligt grundlagen får det s. k. större kreditivet endast användas vid infallande krig. Det torde stå i god överensstämmelse härmed att stadga, att en mot nämnda kreditiv svarande summa i guld, eller 15 miljoner kronor, under fredstid städse skall ligga orörd i riksgäldskontorets förvar, och att samma belopp sålunda får användas endast vid krigsutbrott. Då riks-

banken enligt gällande banklag äger att utgiva sedlar till dubbla beloppet av dess metalliska kassa, kommer banken, därest riksgäldskontoret vid krigets början till densamma överlämnar nyssnämnda 15 miljoner kronor i guld, därigenom i tillfälle att, utan störande inverkan på dess rörelse i övrigt, lämna riksgäldskontoret en försträckning å 30 miljoner kronor. *)

Det s. k. mindre kreditivet åter är avsett ej endast till rikets försvar utan även för »andra högst viktiga och angelägna ändamål». Med hänsyn härtill synes skäl ej föreligga att dispositionen av det belopp, som motsvarat detta kreditiv, bindes vid lika stränga föreskrifter, utan fullmäktige böra enligt revisorernas mening erhålla en friare förfoganderätt över denna del av guldreserven. Det kan t. ex. för riksbanken under en långvarig finanskris vara av stort gagn att från riksgäldskontoret erhålla en förstärkning av sitt guldförråd, varigenom bankens förmåga att tillgodose allmänna rörelsens krav avsevärt stärkes. I avseende härpå vilja revisorerna särskilt framhålla att, även om riksgäldskontoret på nämnda sätt lämnat riksbanken erforderligt stöd, riksgäldskontoret likväl under fredstid ständigt disponerar över en guldreserv av minst 15 miljoner kronor och sålunda vid inbrytande krig är i stånd att med användande därav anskaffa ett belopp, tillräckligt för utbetalning av *båda* kreditivsummorna å tillsammans 30 miljoner kronor.

Mot det av revisorerna nu framlagda förslaget om ökning av riksgäldskontorets guldförråd torde kunna invändas, att det därmed avsedda ändamålet även skulle kunna vinnas genom en förstärkning av riksbankens guld-kassa. Med anledning härav vilja revisorerna erinra, att ett anlåtande av riksgäldskontorets behållningar i guld endast bör ifrågakomma under exceptionella förhållanden samt att, då sådana förhållanden inträtt, en del av dessa behållningar enligt revisorernas förslag kan ställas till riksbankens förfogande. Frågan huruvida en sådan åtgärd bör av riksgäldskontoret vidtagas, beror i sista hand på ett riktigt bedömande av penningställningen såväl inom landet som gent emot utlandet; och såvitt revisorerna kunna finna erhålles en säkrare garanti mot missgrepp i detta avseende, om dispositionen av ifrågavarande medel göres beroende av en samverkan mellan båda verkens fullmäktige.

Slutligen vilja revisorerna tillägga, att den av dem förordade höjningen av riksgäldskontorets kassareserver lämpligen bör ske successivt, i den mån tillfälle därtill erbjuder sig utan åsidosättande av näringslivets legitima intressen.

Under förutsättning att de ovan uttalade synpunkterna vinna riksdagens beaktande, följer därav, dels att riksgäldskontorets kassareserver böra höjas från 15,000,000 kronor till 30,000,000 kronor, dels ock att 17 § i riksgäldskontorets reglemente bör omredigeras till i huvudsak följande innehåll:

1. De medel, som av fullmäktige i riksgäldskontoret enligt bemyndigande av riksdagen anskaffats för beredande av kassareserver åt riksgäldskontoret, böra placeras i guld, så snart sådant lämpligen kan ske. Av denna guldreserv skola 15,000,000 kronor ovillkorligen inestå för att av fullmäktige utlämnas endast i

*) Såsom villkor härför erfordras visserligen, att en eventuell brist i den supplementära sedeltäckningen icke minskar riksbankens sedelutgivningsrätt med så stort belopp, att banken därigenom förhindras att tillhandahålla riksgäldskontoret sagda försträckningsbelopp i dess helhet. Emellertid inträffar det ytterst sällan, att en sådan brist i sedeltäckningen förekommer, och densamma kan i varje fall, då summan av utelöpande sedlar närmar sig den lagstadgade gränsen, lätt undanröjas genom lämpliga åtgärder av riksbanksledningen. Det antydda hindret kan därför anses sakna all praktisk betydelse.

det fall, att Konungen jämlikt stadgandet i 63 § regeringsformen förordnat om lyftning av den kreditivsumma, som vid infallande krig bör vara tillgänglig.

2. Riksgäldskontorets övriga kontanta tillgångar skola, såvitt och så länge de icke behöva användas för samma verk åliggande utbetalningar, insättas i riksbanken eller vara placerade i lätt förytterliga utländska valutor.»

§ 17 riksgäldskontorets reglemente.

I detta sammanhang har utskottet ansett sig böra erinra om innehållet i § 17 av det för riksgäldskontoret gällande reglemente, varande berörda paragraf så lydande:

1. Riksgäldskontorets kontanta tillgångar skola, såvitt och så länge de icke behöva användas för samma verk åliggande utbetalningar, insättas i riksbanken eller hållas allmänna rörelsen till handa och göras räntebärande genom deras utlåning på sätt, som fullmäktige i riksgäldskontoret anse innefatta full säkerhet; ägande fullmäktige jämväl att för sådana medel uppköpa obligationer eller andra förbindelser, som anses kunna utan svårighet och kapitalförlust vid inträffande behov föryttras. Vid utlåning skola riksgäldskontorets räntebärande obligationer såsom hypotek åtnjuta företräde framför varje annan erbjuden säkerhet. Utlåningstiden, lånesummans förhållande till hypoteket samt den ränta, vilken för ifrågavarande lån skall till riksgäldskontoret erläggas, må, med avseende å såväl penningställningen som säkerhetens beskaffenhet, av fullmäktige bestämmas.

2. De medel till belopp av 15,000,000 kronor, som av fullmäktige i riksgäldskontoret enligt bemyndigande av 1904 års riksdag anskaffats för beredande åt riksgäldskontoret av kassareserver i utlandet, böra i regel hållas inestående hos utländska banker och bankirhus eller vara placerade i främmande staters skuldförbindelser.

I det yttrande, som över revisorernas förevarande framställning den 14 januari 1915 avgivits av *fullmäktige i riksgäldskontoret* och vilket finnes intaget å sid. 359 och 360 i den tryckta revisionsberättelsen, anföras fullmäktige följande:

Fullmäktige i riksgäldskontoret.

»I sin berättelse om riksgäldskontorets tillstånd och förvaltning hava riksdagens senast församlade revisorer uttalat sig angående placeringen av riksgäldskontorets kontanta medel samt därvid föreslagit, att hela beloppet av riksgäldskontorets i reglementets § 17 mom. 2 omförmälda kassareserver, vilka efter kreditivens höjning enligt revisorernas mening böra uppgå till 30 miljoner kronor, skola placeras i guld.

I likhet med revisorerna anse fullmäktige, att höjningen av kreditiven bör föranleda ökning av riksgäldskontorets kassareserver till samma belopp som dessa. Rörande placeringen av dessa reserver hava fullmäktige principiellt icke något att erinra mot vad revisorerna därom anför. Fullmäktige vilja emellertid ifrågasätta lämpligheten av en föreskrift angående placering i guld av hela det belopp,

varom här är fråga. Det synes nämligen fullmäktige, att åtminstone tills vidare olika bestämmelser lämpligen böra införas angående placering av de kassareserver, som motsvara det ena, och de, som motvara det andra kreditivet. De båda kreditiven äro till sin natur väsentligen olika, i det att det ena, det s. k. större kreditivet, endast får lyftas vid infallande krig, under det att det andra, det s. k. mindre kreditivet, skall vara tillgängligt för rikets försvar eller andra högst viktiga och angelägna ändamål. Med den olika karaktären av de båda kreditiven torde det sålunda icke innebära någon oegentlighet, att desamma motsvarande kassareserver i allmänhet placeras på olika sätt. Vid sådant förhållande anse fullmäktige, att stadgande om placering i guld nu bör meddelas endast beträffande 15 miljoner kronor, samt att föreskrift lämnas, att återstående beloppet skall placeras i överensstämmelse med vad som stadgas rörande riksgäldskontorets övriga kontanta tillgångar, i vilket hänseende fullmäktige icke hava något att erinra mot vad revisorerna föreslagit.

Mot fullmäktiges nyssberörda förslag torde så mycket mindre något vara att erinra som det näppeligen är att förvänta, att riksgäldskontoret skulle bliva i tillfälle att, innan frågan ett kommande år ånyo kan bliva föremål för riksdagens prövning, uppköpa så mycket guld som erfordras för uppnående av en guldbehållning motsvarande det belopp, vartill kassareserverna föreslagits att uppgå. Ett uppskov med anskaffande av guld i den föreslagna större omfattningen medför för övrigt den fördelen, att under den pågående krisen ytterligare erfarenhet kan inhämtas i fråga om gagnet och betydelsen av hållandet av stora guldkassor.»

Fullmäktige meddela slutligen, att fullmäktigen herr *G. F. Östberg* avgivit särskilt, i protokollet för ovannämnda den 14 januari intaget, så lydande yttrande:

»Det av statsrevisorerna avgivna förslaget, att riksgäldskontoret för sin räkning skall anskaffa 30 miljoner kronor i guld, motsvarande beloppen av de båda kreditiven, kan jag icke förorda.

Riksgälds-
fullmäktigen
G. F. Östberg.

Av deras hela framställning framgår det uppenbart, att förslagets syfte mindre varit att bereda riksgäldskontoret mera användbara medel för riksgäldskontoret åliggande utbetalningar än att bereda riksbanken ökad motståndskraft under sådana tider som de närvarande. Enligt mitt förmenande äro fördelarna för riksgäldskontoret alltför oväsentliga för att uppväga den avsevärda ränteförlusten, och jag anser, att det guld, som prövas vara behövt för riksbankens rörelse, bör inköpas av riksbanken själv.

Riksgäldskontorets likvider ske dels inom landet, dels i utlandet. Att guld skulle användas till betalning inom landet av på riksgäldskontoret direkt avsedda anslag eller överlämnas till statskontoret för bestridande av statens utgifter under mobilisering eller krig, torde icke gärna ifrågakomma, då för sådant ändamål riksbankens sedlar äro lika användbara och av allmänheten hällre mottagas. Vad åter de utländska likviderna angår, är det klart, att guld alltid med begärlighet mottages av utländska fordringsägare, men det är att märka, icke blott att guldsändningar till den ort, där de skulle användas, under ett mera omfattande krig måste vara mycket riskabla, utan även att överflyttning av guld är betänklig ur den synpunkten, att den skulle anses beteckna finansiell svaghet och därför

bör undvikas. Det ligger för övrigt alldeles utanför revisorernas tankegång, att riksgäldskontoret skulle tillgripa en sådan åtgärd, då de tvärtom anse, att riksgäldskontoret skulle överlåta guldets till riksbanken för att i stället erhålla sedlar eller eventuellt i utlandet befintliga valutor.

Under det nu pågående kriget har riksbanken varit i tillfälle att lämna riksgäldskontoret erforderliga medel till dess stora utgifter, dels i utbyte emot utländska affärsväxlar, dels såsom lån emot utländska skattkammarsväxlar, men det guld, riksgäldskontoret innehåft, liksom det guld, som tillhört riksbanken själv, har därvid icke kommit till någon användning. Då sådant kunnat ske under ett krig, som rasat i största delen av Europa, torde man knappast böra beräkna, att det vid framtida förvecklingar skall bliva nödvändigt att verkställa riksgäldskontorets utländska likvider genom översändande av guldvaluta.

Då revisorerna yttra, att deras uppfattning bör ses mot bakgrunden av den nuvarande världskrisen, må det påpekas, att oaktat de stora finansiella påkänningarna guldbehållningarna i de stora utländska bankerna icke minskats, utan i stället ökats, särskilt i Englands och Tysklands centralbanker. Den enda betydligare förflyttning av guld, jag sett i pressen omnämnd, är en guldsändning från Ryssland till västra Europa.

Om innehavandet av guld ej har någon större betydelse för riksgäldskontoret, så är det däremot för riksbanken såsom enda sedelutgivande bank i landet av stor vikt att innehava ett tillräckligt guldförråd. Det är givet att vårt land gärna bör hålla så stor guldkassa, som det har råd till, om ock denna fråga för Sverige har mindre betydelse än för de stora länderna, som innesluta affärlivets centralpunkter, då ett litet land i finansiellt hänseende kan stödja sig på de stora affärscentra och då förtroendet för banksedlarna hos oss är större än annorstädes. Jag vill alltså på intet sätt bestrida klokhets uti att för tillgodoseende av landets behov mera guld inköptes från utlandet, men jag anser icke tillräckliga skäl finnas för att detta sker för riksgäldskontorets räkning.

Statsrevisorerna hava tydligen känt en tvekan, om icke denna mening vore den rätta. De hava dock stannat vid, att riksgäldskontoret bör för sin räkning skaffa guld och hava därvid kunnat stödja sig på den åsikt, majoriteten inom fullmäktige i riksgäldskontoret tillkännagivit genom sitt beslut den 7 maj 1914 om inköp av guld. De skäl, varmed statsrevisorerna sökt motivera sin uppfattning, kan jag dock ej finna hållbara.

Det är naturligtvis fördelaktigare för riksbanken, vid en inträffande kris, om riksgäldskontoret innehar guld, som kan av riksbanken övertagas, än om detta guld alls icke finnes inom landet att tillgå, men man skall icke uppställa den nu föreliggande frågan på det sättet. Det gäller i stället frågan, huruvida det är bättre för riksbanken vid en kritisk tidpunkt, att 30 miljoner kronor i guld ligga hos riksgäldskontoret för att få övertagas av riksbanken, än att samma 30 miljoner kronor redan före krisens början förvärvats av riksbanken för dess egen räkning. Det tyckes, som om svaret på den frågan borde vara tämligen självklart.

Det vill emellertid förefalla, som om själva överflyttningen av guldets förmenats innebära en fördel för riksbanken. Man har väl då resonerat på följande sätt. Sedelutgivningsrätten bör under vanliga förhållanden ej få vara större, än att den motsvarar det behov av sedlar, som verkligen förefinnes. Guldkassan skall åter stå i ett visst förhållande till sedelutgivningen. Därför bör man under normala tider ej låta guldkassan växa, så att sedelutgivningsrätten blir för

stor. Då nu vid en kris större behov av sedlar framträder, kommer ett plötsligt förvärv av guld att medföra en ökad sedelutgivningsrätt, som icke kunde på annat sätt åstadkommas, vilket vore för riksbanken mycket värdefullt.

En sådan tankegång förutsätter emellertid, att sedelutgivningsrätten betraktas såsom en sak, som är ordnad en gång för alla att gälla under alla förhållanden. Så är emellertid ingalunda fallet. År 1902 stadgades nya grunder för sedelutgivningsrätten. Dessa ändrades ej oväsentligt år 1913. Under sistlidna riksdag fattades ytterligare ett beslut, enligt vilket i vissa fall sedelutgivningsrätten kan ökas med 125 miljoner kronor, utan att guldkassan i minsta mån förstärkes. Faktiskt förhåller det sig nog så, att sedelutgivningsrätten regleras efter affärslivets behov, men icke så att affärslivet får inrätta sig efter lagbestämmelser angående denna rätt. Vid 1913 års riksdag framhöll också chefen för finansdepartementet, att, så snart tecken antyde, riksbanksfullmäktige icke torde underlåta att göra framställning om sedelutgivningsrättens ökning. Det möter således inga svårigheter att ordna dessa förhållanden efter varje tids krav ganska oberoende av guldkassans större eller mindre belopp. Skulle man till exempel fastställa sedelutgivningsrätten till ungefär det belopp, vartill den nu uppgår, 335 miljoner kronor, under villkor att guldkassan alltid skall utgöra minst en tredjedel därav, samt med rätt för Kungl. Maj:t att vid krig, krigsfara eller svår penningkris medgiva ökning därav med ytterligare 125 miljoner kronor, skulle det absolut icke vara till någon olägenhet för riksbanken att under normala förhållanden ligga inne med mera guld, än som anses oundgängligen behöfligt.

Landets finansiella styrka är i verkligheten fullkomligt densamma, antingen guldförrådet tillhör riksbanken ensam eller är delat mellan riksbanken och riksgäldskontoret. För närvarande förhåller det sig så, att riksgäldskontorets guld ligger i riksbankens valv. En överflyttning från riksgäldskontoret till riksbanken sker helt enkelt genom växlande av brev och kan betraktas mera såsom en bokföringsfråga mellan två verk, som bägge lyda under riksdagen. Den reella betydelsen för staten av en överflyttning är alltså ganska oväsentlig.

Det mål, statsrevisorerna velat vinna, synes vara ett starkare underlag för riksbankens sedelutgivning. Att åstadkomma detta är en uppgift för riksbanken, men ej för riksgäldskontoret. Det är bäst, att var och en får sköta sin syssla. Enligt min mening saknas tillräckligt skäl för statsrevisorernas förslag, att det skall åligga riksgäldskontoret att placera sin kassareserv i guld.»

Efter anmodan av utskottet hava även *fullmäktige i riksbanken* avgivit yttrande över statsrevisorernas förevarande framställning. Nämnda yttrande, dagtecknat den 16 februari 1915, innehåller följande:

»I skrivelse av den 5 innevarande månad har bankoutskottet anhållit om fullmäktiges i riksbanken yttrande rörande den av riksdagens revisorer i till innevarande års riksdag avlåten berättelse om granskning av riksgäldskontorets tillstånd och förvaltning upptagna frågan om placering av riksgäldskontorets kontanta medel m. m. Till fullgörande härav får fullmäktige anföra följande.

Riksgäldskontorets disponibla medel kunna uppdelas i medel, motsvarande de båda på riksgäldskontoret enligt 63 § regeringsformen anvisade kreditiven d. v. s. kassareserverna, samt i övriga disponibla medel.

Med hänsyn till de ändamål, för vilka de mot kreditiven svarande medlen äro avsedda, bör en alldeles särskild omsorg iakttagas vid placeringen, på det att största möjliga säkerhet må vinnas, för att desamma utan tidsutdräkt och med minsta möjliga olägenhet för den allmänna rörelsen må kunna göras tillgängliga, när de skola användas. Dessa medel kunna väntas bliva begagnade dels till likvider inom landet, dels till likvider i utlandet. I den mån de komma till användning för likvider i utlandet, är placering i korta fordringar på utlandet givetvis den bästa. Vad angår likvider inom landet, måste medlen, hur de än äro placerade, för likvidernas verkställande förvandlas i riksbankens sedlar. Den bästa placeringen blir då den, som erbjuder största trygghet för att medlen snabbt och utan svårigheter skola kunna förvandlas i riksbankens sedlar. Detta mål vinnes utan tvivel bäst, om medlen äro placerade i guld.

Om beloppet av de i 17 § 2 mom. av riksgäldskontorets reglemente omnämnda kassareserverna, såsom statsrevisorerna förorda, ökades från 15 till 30 miljoner kronor, vilket synes riksbanksfullmäktige vara en naturlig följd av den år 1914 vidtagna höjningen av kreditiven, och under antagande att föreskrift lämnades enligt riksgäldsfullmäktiges förslag, att hälften av kassareserverna eller 15 miljoner kronor skall vara placerad i guld, blir det vida lättare för riksbanken att utan olägenhet tillhandahålla riksgäldskontoret hela kreditivbeloppet, än om kassareserverna vore i sin helhet placerade i andra säkerheter än guld. Ty guldets ökar riksbankens sedelutgivningsrätt med två gånger guldets värde, under det att ifrågavarende andra säkerheter blott kunna tjäna som supplementär sedeltäckning. Riksbanken och riksgäldskontoret hava härvidlag icke några varandra motsatta intressen. Riksbanken representerar här den allmänna rörelsens intressen, och de föreskrifter, som gälla för placeringen av riksgäldskontorets disponibla medel, böra givetvis vara så avfattade, att de icke motverka utan så vitt möjligt är befördra dessa intressen.

Statsrevisorerna föreslå, att kassareserverna skola i sin helhet placeras i guld. Riksgäldsfullmäktige däremot anse, att endast hälften av dessa medel, eller den del, som motsvarar det s. k. större kreditivet, bör placeras i guld, samt att den andra hälften bör placeras i överensstämmelse med statsrevisorernas förslag rörande placeringen av riksgäldskontorets övriga disponibla medel. Då kassareserverna, såsom ovan framhållits, kunna antagas bliva använda till likvider såväl inom landet som i utlandet, finna riksbanksfullmäktige sig böra förorda den av riksgäldsfullmäktige föreslagna modifikationen i statsrevisorernas förslag, enligt vilken endast hälften av kassareserverna bör vara placerad i guld.

I vad statsrevisorerna yttrat angående lämpligaste sättet för placering av riksgäldskontorets övriga disponibla medel, instämma riksbanksfullmäktige till alla delar.

Reservanten inom riksgäldsfullmäktige, herr Östberg, anser att det guld, som prövas vara behöfligt för riksbankens rörelse, bör inköpas av riksbanken själv. Häri instämma riksbanksfullmäktige obetingat. Men här är icke fråga om det guld, som erfordras för riksbankens rörelse, utan om placering av riksgäldskontorets kassareserver på sådant sätt, att de äro möjligast lätt tillgängliga, när de skola för sitt ändamål användas. För att den del av kassareserverna, som erfordras för likvider inom landet, skall utan störande inverkan på den allmänna rörelsen kunna göras flytande, bör denna del såsom ovan framhållits vara placerad i guld. Detta guld bör tillhöra riksgäldskontoret, icke riksbanken. Ty det guld, som tillhör riksbanken, ingår i riksbankens guldskassa och utgör underlag för riksbankens sedlar.

Riksgäldskontorets guldförråd är statsverkets guldreserv och riksbankens guld-kassa den allmänna rörelsens guldreserv. Statsverkets och riksbankens affärer få icke sammanblandas. Därför böra dessa guldreserver hållas från varandra åtskilda.

Om ingen placering i guld av riksgäldskontorets kassareserver öger rum, lärer med tillämpning av de principer, som under en följd av år tillämpats vid placeringen av riksgäldskontorets disponibla medel, endast återstå att antingen placera kassareserverna i sin helhet i utländska valutor eller att hålla någon del av reserverna inestående på giroräkning i riksbanken. I förra fallet skulle riksgäldskontoret icke hava någon särskild kassareserv för likvider inom landet. I senare fallet skulle uppstå samma ränteförlust, som om giromedlen varit placerade i guld.

Hållandet av ett guldförråd drager samma ränteförlust, antingen guldet ligger i riksbanken eller i riksgäldskontoret. Om det ena eller det andra av de båda verken drabbas av ränteförlusten, är statsfinansiellt sett likgiltigt.

Att riksgäldskontorets guldförråd ännu icke kommit till någon användning beror därpå, att det s. k. större kreditivet icke behövt anlitas. Om detta skett, hade riksgäldskontorets guldförråd utan tvivel måst tillgripas. Och då hade gagnet av detta guldförråd trätt i öppen dag.»

Vad först beträffar den av riksdagens revisorer upptagna frågan om placering av riksgäldskontorets kontanta medel i allmänhet, avser revisorernas förslag endast att genom förändring av reglementets bestämmelser i detta ämne stadfästa en inom riksgäldskontoret sedan längre tid tillbaka tillämpad praxis. Såsom av revisorerna meddelats, hava nämligen fullmäktige, ehuru reglementet medgiver dem rätt att driva utlåningsrörelse inom landet och att använda riksgäldskontorets medel till inköp av inländska värdepapper, under de tio senaste åren uteslutande placerat kontorets tillgängliga medel i utländska säkerheter eller ock haft dem inestående på räkning i riksbanken. Någon anmärkning mot den praxis, som sålunda länge följts vid riksgäldskontorets medelsplacering, har ej från något håll framställts, och utskottet har icke heller haft något att i sak erinra mot revisorernas förslag i denna del.

Utskottet.

I fråga om riksgäldskontorets kassareserver, vilka för närvarande uppgå till 15,000,000 kronor, vill utskottet erinra, att riksgäldskontoret allt sedan år 1904 haft dessa medel till sitt förfogande. Efter framställning av enskild motionär bemyndigades nämligen fullmäktige genom beslut av nämnda års riksdag att, för beredande åt riksgäldskontoret av tillräckliga kassareserver i utlandet, genom försäljning av statsobligationer upplåna intill 15,000,000 kronor. Tillika bestämdes, att de medel, som för berörda ändamål komme att anskaffas, i regel borde hållas inestående hos utländska banker och bankirhus eller vara

placerade i främmande staters skuldförbindelser. Däremot meddelade riksdagen icke någon föreskrift angående de villkor eller förutsättningar, under vilka ifrågavarande kassareserver finge av riksgäldskontoret användas. I det yttrande, som avgavs av fullmäktige och som finnes intaget i statsutskottets utlåtande i ärendet, erinras, att kassareserverna icke borde anlitas annat än vid verkligt behov och då det för uppfyllande av riksgäldskontorets åligganden befundes nödigt. Syftet med kassareservernas anskaffande synes i främsta rummet hava varit att bereda riksgäldskontoret erforderlig tillgång till ifrågakommande utbetalningar å de båda kreditiv, som enligt § 63 regeringsformen böra årligen anvisas på riksgäldskontoret, och vilkas sammanlagda belopp då utgjorde 15,000,000 kronor. I den motion, som föranledde riksdagens beslut om kassareservernas anskaffande, framhölls emellertid, att desamma med fördel kunde användas även för andra ändamål än utbetalningar å nyssnämnda kreditiv. I avseende härå nämnes i motionen, att riksgäldskontoret under brydsamma finansiella förhållanden, exempelvis under en penningkris, skulle med dylika reserver till hands, utan att behöva anlita en redan ansträngd penningmarknad, kunna fullgöra sina egna utländska annuitetslikvider, varjämte kontoret kunde i fall av nöd genom att ställa större eller mindre del av sina utländska behållningar till riksbankens förfogande underlätta bankens bemödanden att lindra krisens verkningar. Då någon erinran mot detta uttalande ej gjordes vare sig av statsutskottet eller vid ärendets behandling i riksdagen, läser man därav vara berättigad draga den slutsats, att kassareserverna, ehuru de närmast äro avsedda till täckning av ovannämnda båda kreditiv, likväl kunna efter prövning av fullmäktige få disponeras jämväl för andra ändamål.

Sedan riksgäldskontoret år 1904, i enlighet med riksdagens beslut, genom upplåning anskaffat 15,000,000 kronor såsom kassareserver, har beloppet av dessa reserver alltjämt bibehållits oförändrat. Likaledes har den av 1904 års riksdag meddelade föreskriften om ifrågavarande medels placering år efter år utan förändring influtit i riksgäldskontorets reglemente.

Då de enligt regeringsformen på riksgäldskontoret anvisade kreditiven av 1914 års senare riksdag höjts till 30,000,000 kronor, synes därav följa, att även riksgäldskontorets kassareserver böra ökas till motsvarande belopp, så att riksgäldskontoret har tillräckliga tillgångar till sin disposition för de utbetalningar å kreditiven, som kunna bliva nödvändiga. Utskottet har alltså ansett sig böra förorda revisorernas förslag om kassareservernas höjning till 30,000,000 kronor.

Beträffande sättet för anskaffande av de medel, 15,000,000 kronor, som erfordras för kassareservernas uppbringande till nyssnämnda belopp, innehåller revisorernas framställning icke något uttalande. Under nuvarande förhållanden torde emellertid icke någon annan utväg finnas än att beloppet, liksom fallet var år 1904, anskaffas genom upplåning.

Det av revisorerna framställda förslaget, att riksgäldskontorets kassareserver skola, så snart sådant lämpligen kan ske, placeras i guld, har utskottet, i likhet med fullmäktige i riksgäldskontoret, ansett vara principiellt riktigt.

Betydelsen av att riksgäldskontoret innehar en stark guldreserv ligger förnämligast däri, att riksgäldskontoret med tillhjälp av densamma kan snabbt och utan hinder för den allmänna rörelsen fullgöra vissa likvider, som det enligt reglementet åligger riksgäldskontoret att verkställa och vilkas belopp ej kunna på förhand beräknas. Detta gäller i främsta rummet de utbetalningar, som anvisas å ovan omnämnda båda kreditiv. Men riksgäldskontoret har därjämte skyldighet att, utan begränsning till visst belopp, bereda tillgång till kassaförstärkning åt statsverket. För detta ändamål äga fullmäktige visserligen att upplåna medel mot riksgäldskontorets skuldförbindelser eller obligationer; men det kan inträffa, att utbetalningen av kassaförstärkning måste ske med stor skyndsamhet och innan valutans för ett upptaget lån inflyter. Det bör dessutom framhållas, att under en situation sådan som den nuvarande en kassareserv, inestående hos utländska banker och bankirhus eller placerad i utländska staters skuldförbindelser, genom moratorium eller andra orsaker kan undandragas riksgäldskontorets disposition just vid det tillfälle, då kassareserven skulle fylla något av de ändamål, för vilka den är avsedd. För likvider i utlandet kan staten vid ett sådant tillfälle tvingas att exportera guld. Skall detta tagas ur riksbankens guldförråd, kan den därigenom uppkomna minskningen av riksbankens guldkassa verka ytterligare oroande på ett redan kanske nervöst affärsliv. Betydelsen av en guldreserv, oberoende av riksbankens guldkassa, såsom ett led i vår finansiella beredskap är under sådana förhållanden påtaglig.

Ehuru utskottet sålunda i princip ansluter sig till revisorernas förslag att riksgäldskontorets kassareserver i sin helhet böra placeras i guld, har utskottet dock ej ansett lämpligt, att en ovillkorlig föreskrift därom nu meddelas. Enligt vad utskottet inhämtat, uppgår riksgäldskontorets behållning i guld för närvarande till omkring 7,300,000 kronor. För att höja densamma till 30,000,000 kronor, skulle sålunda

återstå att anskaffa det betydliga beloppet av omkring 22,700,000 kronor i guld. Det må även erinras, att nämnda tillskott måste införas från utlandet, samt att likvid därför med all sannolikhet måste erläggas med användande av sådana tillgodohavanden, som för vårt land uppkomma genom överskott av dess export utöver importen. Dessa omständigheter jämte den av den nu pågående europeiska krisen föranledda osäkerheten på det ekonomiska området göra det synnerligen angeläget, att en ökning av riksgäldskontorets guldförråd sker successivt och att nödig varsamhet därvid iakttages. Enligt utskottets mening synes det därför vara tillfyllest att nu bestämma ett visst minimum för guldanskaffningen, med rätt för fullmäktige att, då gynnsamt tillfälle till ytterligare guldförvärv yppar sig, överskrida detta minimum. I överensstämmelse härmed har utskottet ansett sig böra föreslå, att *minst* hälften av riksgäldskontorets kassareserver skola placeras i guld och återstoden i regel redovisas i lätt säljbara utländska valutor.

Vad slutligen angår användandet av riksgäldskontorets kassareserver, därest de ökas till 30,000,000 kronor, hemställa revisorerna om införande i reglementet av den bestämmelsen, att 15,000,000 kronor av riksgäldskontorets guldreserv ovillkorligen skola inestå för att av fullmäktige utlämnas endast i det fall, att Konungen jämlikt 63 § regeringsformen förordnat om lyftning av den kreditivsumma, som vid infallande krig bör vara tillgänglig. Utskottet vill häremot erinra, att fullmäktige ej böra genom alltför snäva bestämmelser hindras att vidtaga sådana finansiella dispositioner, vartill omständigheterna kunna giva anledning, utan synes det med förtroende kunna överlämnas åt fullmäktige att pröva de förutsättningar, under vilka kassareserverna i såväl detta som andra fall böra få användas.

Under åberopande av det ovan anförda hemställer utskottet,

1:o) att riksdagen må bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att, för höjning av riksgäldskontorets kassareserver från 15,000,000 kronor till 30,000,000 kronor, genom försäljning av statsobligationer till erforderligt belopp upplåna 15,000,000 kronor, samt

2:o) att riksdagen må besluta, att § 17 i riksgäldskontorets reglemente skall erhålla följande förändrade lydelse:

1. Riksgäldskontorets kontanta tillgångar skola, så vitt och så länge de icke behöva användas för samma verk åliggande utbetalningar, insättas i riksbanken eller placeras i lätt förytterliga utländska valutor; dock gäller i fråga om placeringen av riksgäldskontorets kassareserver vad här nedan stadgas.

2. Av de medel, 30,000,000 kronor, som av fullmäktige i riksgäldskontoret enligt bemyndigande av riksdagen anskaffats för beredande av kassareserver åt riksgäldskontoret, böra minst 15,000,000 kronor vara placerade i guld och återstoden i regel hållas placerad i lätt förytterliga utländska valutor.

Stockholm den 15 april 1915.

På bankoutskottets vägnar:

I. VON STAPELMOHR.

Vid detta ärendes slutbehandling hava närvarit:

av första kammaren: herrar *von Stapelmohr*, *Neiglick*, *Hedenstierna*, *Ekman*, *Hallin*, *Wickman*, *Gustafsson* och *Boberg*, samt

av andra kammaren: herrar friherre *Adelswärd**), *Vahlquist*, *Olsson* i Blädinge, *Hellberg* i Lycksele, *Kristensson*, *Söderberg* i Hobborn, *Jonsson**) i Hå och *Berg* i Munkfors.

*) Ej deltagit i utlåtandets justering.